Α/Α: 1275936
Εντυπο: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Ημ/νία: 04/06/2005
Σελίδα: 38
Κατηγορία: Κριτική θεάτρου

Πίτερ Μπρουκ σε Αθήνα και Βιέννη

Της ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΜΑΤΖΙΡΗ

Μέσα στην ίδια βδομάδα δύο παραστάσεις με τις τελευταίες παραγωγές του Πίτερ Μπρουκ έμοιαζαν με δώρα που αδημονούσαμε να ανοίξουμε. Για το ένα ταξιδέψαμε στη Βιέννη, το άλλο ήρθε σε μας από το παρισινό Bouffes du Nord και οι Αθηναίοι θεατρόφιλοι το τίμησαν δεόντως.

* «Παίρνω το χέρι σας μες στο δικό μου» είναι φράση με την οποία ο Τσέχοφ συχνά υπέγραφε τις επιστολές του στην καλή του και ο τίτλος του δραματοποιημένου υλικού ζωής που συναρμολόγησε η Αμερικανίδα Κάρολ Ροκαμόρα και προσάρμοσε για τη σκηνή η Μαρί-Ελέν Ετιέν. Πρόκειται για εκατοντάδες γράμματα που ο Τσέχοφ και η γυναίκα του, η ηθοποιός Ολγκα Κνίπερ, αντάλλαξαν στα πέντε χρόνια της ερωτικής και συζυγικής τους σχέσης, αναγκασμένοι να βρίσκονται μακριά ο ένας από τον άλλον. Εκείνος για λόγους υγείας στον πιο ζεστό νότο, εκείνη για λόγους θεάτρου στη Μόσχα. Δεν γινόταν διαφορετικά, αλλά ίσως και να το προτιμούσαν έτσι.

Τσέχοφ ερωτευμένος

«Τρεις αδελφές», «Βυσσινόκηπος». Το Θέατρο Τέχνης. Τσέχοφ στη Μόσχα. Τσέχοφ στη Γιάλτα. Τσέχοφ ερωτευμένος. Οικογενειακές στιγμές στο Μέλικοβο. Πρεμιέρες, φίλοι, συγγραφή, τα πρώτα σημάδια της αρρώστιας, η ασυνεννοησία με Στανισλάφσκι σχετικά με την κωμική ή δραματική διάθεση του «Βυσσινόκηπου»... Στοιχεία σχεδόν ιερού ενδιαφέροντος για τους ανθρώπους του θεάτρου σε χέρια αντάξια: Μπρουκ - Πικολί - Νατάσα Πάρι. Ετσι εικάζει κανείς και χωρίς δεύτερη σκέψη.

Μια επιστροφή στον Τσέχοφ δεν χρειάζεται αφορμή, καθώς η μαγεία του δεν έχει τέλος («Ευχαριστώ τη ζωή που μας τον έδωσε», λέει ο Κουν). Για τον Μπρουκ η επέτειος των εκατό χρόνων από τον θάνατο του μεγάλου Ρώσου ήταν μια επιπλέον ευκαιρία απόδοσης αγάπης, με ένα κείμενο που ενώ δεν είναι δικό του, προέρχεται από εκείνον.

Δυστυχώς, η θεατροποίηση αυτών των ιδιωτικών στιγμών του Τσέχοφ δεν έφερε την κατάνυξη και τη συγκίνηση που θα περιμέναμε, μάλιστα από δύο συνοδοιπόρους της απέριττης αλήθειας - Τσέχοφ / Μπρουκ. Την ευγένεια και την ποιητική αφαιρετικότητα της παράστασης βάρυναν μια αίσθηση αφέλειας, προσποίησης, άνευρης ηρεμίας και τελικά μονοτονίας.

Ανάγνωση, γραφή, ακρόαση, ομιλία και καμιά φορά, για επιτάχυνση, το τικ-τακ του τηλέγραφου.

Κατ' αρχήν, οι ίδιες οι επιστολές, ως προσωπικά ντοκουμέντα που δεν απέβλεπαν σε δημοσιοποίηση, περιέχουν μόνο ψήγματα από τον ουσιώδη, δηκτικό σχολιαστή και μάστορα των ημιτονίων και των λεπτών ψυχολογικών αποχρώσεων που γνωρίζουμε από τα έργα του. Ο Τσέχοφ κουβεντιάζει εδώ αμέριμνα στον ίδιο τόνο για τις μικρές χαρές της ζωής, τα πικρά βάσανα του άρρωστου κορμιού του, για ζητήματα τέχνης. Οσο πιο βαθιά τον αγγίζει κάτι, τόσο πιο νηφάλιες και σύντομες

γίνονται οι προτάσεις του.

Απέραντη κοινοτοπία

Ετσι «ισότιμα» συσκευάζει και η Κάρολ Ροκαμόρα τα πάντα: τις συναισθηματικές πτυχές της αλληλογραφίας των δύο συζύγων, τις ασημαντότητες της πρακτικής καθημερινότητας και τις φιλοσοφικές ανησυχίες του ήρωά της, βυθίζοντάς τον σε μια απέραντη κοινοτοπία. Ευτυχώς εκεί που βάζει τα δυνατά της να κατοπτεύσει τον άνθρωπο-Τσέχοφ, έρχεται κάπου κάπου σε βοήθεια ο συγγραφέας-Τσέχοφ, ανακουφίζοντας παροδικά την κιτς-δυναμική του έργου, η οποία κάτω από λιγότερο προσεκτικές συνθήκες θα άνθιζε επικίνδυνα.

Δεν μπορώ να φανταστώ ποιος θα κατάφερνε να υποδυθεί χωρίς στραπάτσα αυτόν τον κολοσσό της ακατάβλητης και ανεπιτήδευτης γοητείας. Ο Μισέλ Πικολί, αναμφισβήτητα μια σπουδαία σκηνική προσωπικότητα, μολονότι δεν «παίζει» τον Τσέχοφ, αλλά το πνεύμα που απορρέει από τις επιστολές, παγιώνει τον Αντον Πάβλοβιτς σε γέροντα με ακαθόριστο μόνιμο χαμόγελο, αφηρημένη τρυφερότητα και ράθυμη γενναιοδωρία, τον οποίο η κάπως αυταρχική σύζυγος περιφέρει σαν χούφταλο. Ο Τσέχοφ δεν ήταν γέρος, μόνο άρρωστος. Οταν πέθανε ήταν 41 ετών, η Ολγκα δέκα χρόνια νεότερη. Πικολί και Πάρι κάνουν μαζί τα διπλά, κάτι που δίνει στην υπόθεση μια έντονα φθινοπωρινή χροιά.

Στο λιτό σκηνικό της Χλόης Ομπολένσκι βλέπουμε δύο ηλικιωμένους να ονειροπολούν το ερωτικό τους παρελθόν, με ένα παράταιρο «ετεροχρονισμένο» νάζι ενίοτε στις πιο έντονες αναδρομές. Μολαταύτα, κάτι θα μπορούσε να είχε αποσταγεί από τη μαγεία του αντικειμένου, εάν αυτή η Ολγκα Κνίπερ δεν ήταν μια κομψή, συμβατική Αγγλίδα κυρία που αναπολεί στα γαλλικά, επιπλέον χωρίς κανέναν αληθινό παλμό, έστω κρυφό. Η απουσία πάθους από μόνη της δεν είναι βαρετή...

* «Θεός, θρησκεία, είναι λέξεις που κλείνουν πόρτες» (Μπρουκ). Το φετινό Φεστιβάλ της Βιέννης άνοιξε ο «Τιέρνο Μποκάρ». «Ενα γεγονός πολιτικά πιο εκρηκτικό από οποιοδήποτε έργο για τη Βαγδάτη και τον Μπους», κατά την έγκυρη «Suddeutsche Zeitung». Σ' αυτή τη «θεατρική έρευνα» για την Αφρική, ήπειρος που απασχολεί τον Μπρουκ τα τελευταία τριάντα χρόνια, δεν μας περιμένει μια δεύτερη «Μαχμπχαράτα» (1985), δηλαδή άλλο ένα φανταχτερό εξωτικό έπος, αλλά ένα αφρικάνικο, σαν σχολικό παραμύθι, ανεπιτήδευτο, άμεσο, ειλικρινές, καταμεσής ενός κόσμου ζαλισμένου από θεωρίες, συζητήσεις, κίνηση, ταραχή.

Ανιμιστική Αφρική

Η αληθινή ιστορία του Σούφι Μποκάρ βασίζεται στο ομώνυμο βιβλίο του μαθητή του, εθνολόγου Αμαντέ Χαμπαντέ Μπας, στον οποίο ανήκει η περίφημη φράση σε συνέδριο της UNESCO, «Κάθε φορά που στα μέρη μας πεθαίνει ένας γέρος καίγεται μια βιβλιοθήκη». Η παράσταση μας οδηγεί στη βαθιά παραδοσιακή, ανιμιστική Αφρική των αρχών του αιώνα, σφραγισμένη από αποικιοκρατία, θρησκευτικές εξεγέρσεις και εσωτερικές έριδες. «Παρακαλώ τον θεό όταν πεθάνω να έχω περισσότερους εχθρούς που δεν έβλαψα από φίλους», λέει ο Δάσκαλος, ο οποίος αγωνίστηκε και θυσιάστηκε στο Μάλι του 1910 για ένα ανεκτικό Ισλάμ και για την ειρηνική συνύπαρξη των θρησκειών.

Το άκρως επίκαιρο θέμα, που ευτυχώς αποποιείται αναφορές σε Καμπούλ, Μπιν Λάντεν, Ταλιμπάν κ.λπ., έχει τον εξής καμβά: προφητείες, έρημο, προσευχή, φύλαρχους, μικρές κοινωνίες χωρικών, προδοσίες και στους κόλπους των ιθαγενών, μαθητείες «συμμόρφωσης» με τον δυτικό (γαλλικό) πολιτισμό, τιμωρίες, εξορίες, πείνα. Στον ρόλο του Μποκάρ, ο γνωστός Sotigui Kouyate, μπράτσα και γάμπες λεπτά σαν καλάμια μπαμπού, ένας σοφός άνευ ηλικίας. Την αλαζονική

εξουσία των αποικιοκρατών εκπροσωπεί ο επίσης γνωστός μας Bruce Myers, σε στολή της Grande Nation ως παρωδία τυράννων.

Γύρω τους, ένα πολυφυλετικό ανσάμπλ ηθοποιών σε όμορφα αφρικανικά ενδύματα που δεν μοιάζουν κοστούμια, αφηγούνται σε «προσωπικά» γαλλικά ο καθένας, με πολλές χειρονομίες, καθισμένοι πολύ οκλαδόν, στους ζωντανούς ήχους της φλογέρας, τσίτερ, κρουστών, λύρας. Από τη διδακτική παραβολή δεν λείπει το χιούμορ. «Για φαντάσου, και τα δικά τους σκατά είναι μαύρα». Γέλια, ενθουσιασμός. Επιτέλους, κάτι κοινό με τους λευκούς «που μας απαγορεύουν να αγγίξουμε οτιδήποτε άσπρο».

«Τι είναι Θεός»

Η παράσταση μας παίρνει για κάμποση ώρα, καθώς δεν προσπαθεί να αποδείξει τίποτε. Είναι όμορφη, καλοσυνάτη, πράα, πνευματική χωρίς διανοητική επιβάρυνση. Η κατάμεστη αίθουσα των 800 απογόνων του δυτικού Διαφωτισμού παρακολουθεί με κομμένη ανάσα τη μετάγγιση σοφίας. «Τι είναι θεός;». «Κι αν δεν μπορούμε να τον αποδείξουμε, αυτό δεν είναι απόδειξη της ανυπαρξίας του»...

Το μεγαλειώδες χαρακτηριστικό του θεάτρου του Πίτερ Μπρουκ υπήρξε πάντα όχι μόνο η μεγαλοπρεπής άρνησή του των κανόνων της αγοράς, αλλά ότι προβλήματα ύφους εξαφανίζονται πίσω από μια αβίαστη φυσικότητα που κάνει τη θεατρική σύμβαση να μοιάζει αγνώριστη. Ιστορίες αληθινές και μαζί, φανταστικές. Μαγεία χωρίς μυστικισμούς.

Στην άδεια σκηνή με το κουφάρι δέντρου-τοτέμ στο κέντρο, τα ψάθινα χαλάκια, τα παραβάν και τις τσαγιέρες στο πάτωμα, σαν κοινοβιακό νοικοκυριό των έθνικ '70s με φόντο τον μπαρουτοκαπνισμένο 21ο αιώνα, δέκα υπερβολικά χαλαροί ηθοποιοί επικοινωνούν επί δύο ώρες με αποφθέγματα, σε μια σκηνοθεσία απλή μέχρι αορατότητας. Είμαι μια κυνική, εάν τόση υπομονή, υπακοή, σεβασμός και ακινησία δεν μου γεμίζουν το μάτι; Πιθανόν.

Εσωτερικά: **«Παίρνω το χέρι σας μες στο δικό μου» στο θέατρο «Ιλίσια»
**«Τιέρνο Μποκάρ» στο Φεστιβάλ της Βιέννης (Wiener Festwochen)
Λεζάντες:

- «Τιέρνο Μποκάρ», σε σκηνοθεσία Πίτερ Μπρουκ στη Βιέννη
- Ο Μισέλ Πικολί και η Νατάσα Πάρι στην παράσταση του Πίτερ Μπρουκ στο θέατρο «Ιλίσια», «Παίρνω το χέρι σας μες στο δικό μου»

Πηγή: ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
Θέμα: ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ